

Ministerstvo a ministr

Ministerstvo (z lat.) nejvyšší správní úřad státní, v jehož čele stojí ministr – politik nebo ministr – úředník. Počet ministrů ve státě, jejich funkce a jejich názvy řídí se vnitřními potřebami toho kterého státu, zákony a tradicí. Avšak některá ministerstva mají téměř všechny státy; jsou to: ministerstvo zahraničních věcí, financí, obchodu, dopravy, vojenství a vnitra, byť i názvy byly v různých zemích různé (např. ministerstvo vojenství, války, u nás Národní Obrany). Ani název ministerstva není všude stejný; zve se též stát. departement, komisariát, státní sekretariát. Kompetence ministerstva jest určena zákonem a povahou věci. Hlavní zásady pro příslušnost jednotlivých oborů převzala ČSR z Rakouska. Stalo se tak jednak povšechným zákonem č. 11/1918, jednak zvl. zákonem č. 2/1918, jímž byly zřízeny nejvyšší správní úřady v ČSR. Název byl volen proto, aby se nemusilo použítí rak. názvu min. Doba sama si však vynutila vrátit se k zavedenému pojmu m., jenž jest dnes běžně používán.

Zákon č. 2/1918 stanovil 12 nejvyšších úřadů, a to: 1. pro věci zahraniční; 2. pro správu vnitřní; 3. pro správu finanční; 4. pro správu vyučování a nár. osvěty; 5. spravedlnosti; 6. průmyslu, obchodu a živnosti; 7. dopravy; 8. veř. prací; 9. zemědělství; 10. nár. obrany; 11. sociální péče; 12. veř. zdravotnictví a tělesné výchovy. Během doby přibyla tato m.: 1. m. pro zásobování lidu, zřízené nařízením Národního výboru ze dne 5. 11. 1918, č. 20 Sb. z. a n.; 2. m. pošt, telegrafů a telefonů, zřízené zákonem z 13. 11. 1918, č. 40 Sb. z. a n. Tento obor podléhal dosud (za Rak.) m. obchodu; 3. m. pro sjednocení zákonodárství a organizace správy zřízené zákonem ze dne 22. 7. 1919, č. 431 Sb. z. a n.; 4. úřad pro zahraniční obchod, zřízený zák. ze dne 24. 6. 1920, č. 418 Sb. z. a n. Tento úřad nebyl sice zván ministerstvem, ale jeho šéf měl stejné ústavní postavení jako ostatní ministři a proto byl nazýván ministrem a jeho úřad m. Do jeho kompetence spadalo povolování dovozu, vývozu a průvozu všeho zboží, kromě věcí, jež jsou státním monopolem, a všeobecná kontrola zahraničního obchodu. Tento úřad byl zrušen zákonem číslo 25/1922 a jeho agenda byla přidělena m. obchodu; 5. zákon č. 64/1918 dal vládě možnost, aby upravitela mimořádné poměry na Slovensku tím, že dá některému svému členu plnou moc, aby provedl na Slovensku vše, co uzná za nutné pro udržení pořádku, konsolidování poměrů a zabezpečení státního života. Tím se vytvořilo nové m., jež se jmenovalo m. s plnou mocí pro Slovensko, které však působilo jen dočasně právě po dobu chaotických poměrů popřevratových. Zvláštní zákony, které by stanovily přesnou kompetenci jednotlivých m., ČSR nemá, ačkoliv § 85 úst. listiny praví, že se jejich působnost upravuje zákonem. K zákonné úpravě jistě jednou musí dojít. Zatím rozhodují jednotlivé speciální zákony a vládní nařízení o působnosti m. a jejich agenda se vytváří velmi často via facti. Určité věci jsou přikázány přímo jen jednotlivému m., o jiných se musí m. dohodnout ještě s jedním příp. více m. ČSR má dnes (r. 1931) 15 m. s touto kompetencí (uvedeny jsou jen hlavní úkoly):

Ministerstvo zahraničních věcí, jež se stará o diplom. styk našeho státu s cizinou, hájí

zájmy a práva ČSR a čl. stát. občanů v cizině, sjednává mezinárodní smlouvy, jmenuje diplomaty. zástupce pro styk s cizinou, dozírá na ně, účastní se mezinárodních kongresů a konferencí, má na starosti organizaci a využitkování zpravodajské činnosti našich zastupitelských úřadů o poměrech v cizině a propagaci čl. státu žurnalisticky, literárně i jinak, aby byla cizina o ČSR správně a dostatečně informována.

Ministerstvo vnitra, považované za nejdůležitější m. vůbec, stará se o záležitosti státní a ústavní, jako jsou: úprava stát. hranic, stát. znak, vlajka a pečeť, vypsání a provedení voleb, redakce a administrace Sbírký zákonů a nařízení. Vede záležitosti politické správy a veř. bezpečnosti (policie a četnictvo), stará se o úpravu služebního poměru stát. zaměstnanců, o věci spojené s evidencí obyvatelstva (sčítání lidu, statistiky), o matřiky, vystěhovalectví, změny jmen, domovské právo, o dopravu a turistiku, věci spolkové a shromažďovací, divadla a biografy, loterie a tomboly, záležitosti spořitelen atd. Řadu věcí provádí v dohodě s jiným m. Jest poslední instancí pro rozhodování o případech politických a policejních.

Ministerstvo financí: státní rozpočet, jeho příprava, sestavení a dohled nad jeho prováděním, spravování stát. příjmu a vydání, daně, poplatky, cla, loterie a monopoly, měna a mincovnictví. Nár. banka čl., peněžnictví, finanční správa, stát. věci úvěrové (státní dluh, stát. zápůjčky a záruky) a trest. věci finanční.

Ministerstvo školství a nár. osvěty (jeho název proti původnímu označení uvedenému v zák. č. 2/1918 byl změněn). Patří mu: nejvyšší dozor a správa nad výchovou, vyučováním a školstvím vysokošk., středošk. a obecným, věci kultové, tj. nejvyšší správa nábož. vyznání a církví, pokud ovšem to připouští úprava poměru státu k církvím, věci církv. nadací aj., péče jazykovou, vědecké ústavy a korporace, ochrana památek, musea a archiv, státní nakladatelství, péče o umění (literatura, hudba, divadlo a kina po stránce umělecké, kulturní a mravní, umělecké výstavy) apod.

Ministerstvo spravedlnosti: organizace soudů a stát. zastupitelstev a dohled nad jejich činností, vrchní správa trestnic a ústavů k výchově zanedbané mládeže a zanedbaných provinilců, náhrady za neodůvodněnou vazbu osobám nevině odsouzeným, dispenze překážek manželství, věci poručenské a depositní, úprava jednacích řádů soudních, právní pomoc.

Ministerstvo průmyslu, obchodu a živnosti: provádění všech ustanovení vydaných k úpravě obchodu, průmyslu a živnosti, obch. a živn. komory, správa poradních sborů (státní rada živnostenská, poradní sbor pro otázky hospodářské), kartely a trusty, kontrola dovozu, vývozu a průvozu, provádění obchod. a plavebních smluv, vnitrozemská plavba, propagace cizineckého ruchu, veletrhy, péče o hospodářské a technické zvelebování živnosti a průmyslu, průmyslová musea, ochrana známek a vzorků, patenty, zadávání hromadných stát. dodávek, pokud jde o potřeby společné všem nebo aspoň několika m.

Ministerstvo železnic: vedení a dozor nad stát. železniční dopravou, dozor nad stavbou,

provozem a finančním hospodářstvím všech soukr. drah, železniční smlouvy, přejímání soukr. drah do stát. provozu, úprava železničních tarifů a dopravních předpisů pro osoby a zboží.

Ministerstvo veřejných prací: stavba a správa stát. budov kromě pražského hradu a zámku v Lánech a budov vojenských a železničních, záležitosti vodního hospodářství a plavby, průplavy, splavnění řek, údolní přehrad, silnice, mosty, cejchovnictví, elektrizace, minerální oleje, hornictví i s bratrskými pokladnami, automobilismus a vzduchoplavba.

Ministerstvo zemědělství: péče o rostlinnou výrobu (kromě tabáku, jehož pěstování spadá pod obor m. financí), technické zvelebování průmyslu zemědělského (cukrovarství, pivovarství, sladařství, škrobárenství, zeměděl. lihovarnictví, mlynářství, sušičárny s výrobou kávoových náhražek), chov dobytka a včel, rybářství, honitba, mlékařství, pastevnictví, veterinářství, ochrana zvířat, hubení škodné zvěře a rostlin, myslivost a ochrana lesů, správa stát. lesů a statků, meliorace půdy, plodinné bursy, odborné organizace zemědělské, zemědělský úvěr, zemědělský archiv a musea, dobytčí a krupobitní pojištění, kolonizace a repatriace.

Ministerstvo národní obrany (MNO), nejvyšší voj. úřad v ČSR. Spravuje veškeré vojenské věci, tvoří zásady a osnovu výcviku a výchovy, pro něž vydává předpisy a řády, připravuje mobilizaci a vál. plány, opatřuje potřebný materiál a k tomu konci hospodaří s úvěry, kterých v každoročním rozpočtu žádá na parlamentu. V čele MNO je ministr NO, odpovědný parlamentu, člen ministerské rady; MNO se skládá z prezidia, hlavního štábu branné moci, šesti odborů (sekcí: 1. obecně vojenský, 2. dělostřelecký a zbrojní, 3. letecký, 4. technický, 5. správní, 6. politicko-právní, každý dělen na oddělení, departementy); vedle toho je odvolací kárný výbor pro věci disciplinární. Vedle toho jest u nás fr. voj. misse, dále kontrolní sbor voj. správy, sbor zdravotnický, kancelář čl. legií, které jsou přímo podřízeny ministru NO. Ku pomoci a jako poradní orgán je min. přímo podřízen generální inspektor branné moci. Jiné státy mají podobné úřady, zv. ministerstvo války, m. vojenství, m. říšské obrany atd. Rozdíly jsou hl. v tom, že někde (v Anglii, Itálii) letectvo tvoří zvláštní složku obrany a je podřízeno vlastnímu ministerstvu letectví; někde (v Polsku) je gener. inspektor přímo podřízen náčelník hl. štábu a ostatní arm. inspektoři zbraní; v některých monarchiích byl náčelník gen. štábu přímo podřízen hlavě státu (dosud v USA).

Ministerstvo sociální péče: pečování o matky, kojence a děti do šesti let, o schovance a sirotky, o mládež školou povinnou v době mimoškolní (denní útluky, besídky mládeže) i mládež škole odrostlou, zpustlou, ohroženou, tělesně n. duševně slabou, nápomoc při volbě povolání, dohled nad ústavu, spolky, fondy a nadacemi sloužícími soc. péči, péče o osoby slepé, hluché, zmračené a slabomyslné. Ochrana vystěhovalců a přistěhovalců, péče bytová, všechny druhy pojištění sociálního (úrazové, pensijní, nemocenské, invalidní a starobní) kromě pojištění hornického,

jež provádí m. veř. prací, pracovní poměry zaměstnanců, živnostenská inspekce, kolektivní smlouvy, péče o válečné poškozence, o nezaměstnané, styk s Mezinárodním ústavem práce v Ženevě, řízení Sociálního ústavu v Praze atd.

Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy: výchova a odborný výcvik zdravotnického personálu a dozor nad jeho činností, státní zdravotní ústav a státní zdravotní rada, zamezování a potírání nakažlivých nemocí, péče o nemocné, choré a choromyslné, záležitosti lékáren, obchodu jedy, výroby léčiv, lázeňství, péče o zřizování a úpravu tělocvičen, lázní, plováren, hřišť, péče o tělesnou výchovu vůbec, dozor na jakost potravin po stránce zdravotnické (ústavy pro zkoumání potravin), zdravotní stránka staveb bytů, nocleháren a stravoven, zdravotní péče o těhotné, šestinedělky a kojence, školní zdravotnictví a populační politika.

Ministerstvo pro zásobování lidu: kontrola cen a zasahování do jejich úpravy, stanovení cen maximálních, sledování stavu zásob a regulování jejich spotřeby, zájem o poměry na trhu potravin, potírání lichvy, ochrana zájmů spotřebitelských v nejšířším slova smyslu. Protože význam tohoto m. jest důležitý zvl. za války a v mimoř. poměrech poválečných, kdežto v normálních mírových dobách jeho význam klesá, ohlásila soc. demokracie požadavek značného rozšíření kompetence m. pro zásobování lidu a současně i změny jeho názvu na m. spotřeby.

Ministerstvo pošt a telegrafů: nejvyšší správa a organizační vedení čl. pošty a pošt. úřadu šekového přeměněného od 1. 12. 1930 na Čsl. poštovní spořitelnu, zřizování autobusových poštovních linek, provádění výhradního práva státu a zřizování, udržování a provozování telegrafů, záležitosti radiotelefonie, stavba vysílacích stanic, telefonní koncese, sazby a poplatky poštovní, telefonní a telegrafní, sjednávání mezinár. úpravy telef. a telegraf. styků.

Ministerstvo pro sjednocení zákonů a organisace správy: péče o sjednocení zákonů a správy v celém území čl. republiky. Na čl. území platí dosud dvojí právo: v hist. zemích právo rak., na Slov. a Podk. R. právo uh. Tato skutečnost působí velmi rušivě a má za následek řadu nepřijemností. Nově vyhlášené zákony platí ovšem v celém státě, pokud nenovelují přímo jedno či druhé právo. Proto má býti snahou tohoto m., aby připravovalo os-

novy zákonů, které by platily v celém státě a tím aby se zrušily dosavadní rozdílné předpisy. Působnost m. unifikací (tak jest zkrác. nazýváno) jest dočasná a skončí, jakmile jeho úkol bude proveden.

Vedle této stručně naznačené kompetence, jednotlivých m. provádí každé m. úkoly všeobecné, k nimž zvláště patří: vnitřní organisace m., vypracování osnov zákonů, nařízení a výnosů ve věcech spadajících do vlastního oboru působnosti, statistika o vlastní činnosti a legalizace veř. listin vydaných úřady jemu podřízenými. Kromě patnácti m. vytvořil se u nás ještě úřad předsednictvo ministerské rady, který jest podřízen min. předsedovi a jest vlastně jeho sekretariátem. Zprostřed. styky vlády s Nár. shrom., stará se o provedení usnesení min. rady a uschovává protokoly o jejich schůzích. Podřízeny jsou mu přímo: Stát. úřad pozemkový, Stát. úřad statistický, čl. tisková kancelář (ČTK), stát. knihtiskárny a úřední časopisy. Konečně r. 1918 byl v ČSR min. války a ministrem N. S. zvolen dr. M. R. Štefánik; toto m. ale nikdy nebylo zřízeno a úmrtím Štefánika zrušeno. (Literatura: Ústavní právo, správní právo a Slov. veř. práva – čl. prof. dra Fr. Weyra).

Ministr (lat. sluha, služebník, zřízenec), státní funkcionář, jemuž jest svěřen určitý obor veřejné správy. V monarchiích absolutních jmenuje panovník m. a pověřuje ho vedením toho kterého ministerstva. V monarchiích parlamentních a v republikách jmenuje m. buď panovník n. president, ale de facto jest vázán na návrhy politických stran. Podle čl. ústavy president republiky jmenuje a propouští m. a stanoví jejich počet (§ 64). V § 70 se znovu praví, že předsedu a členy vlády jmenuje a propouští president, v § 73 se říká, že president též určuje, který z členů vlády řídí jednotlivá ministerstva. Faktický stav u nás byl dosud vždy ten, že politické strany, které se dohodly, že vstoupí v koalici, navrhnou své kandidáty, jež president republiky potvrdí. M. skládají do rukou presidenta rep. slib. na svou čest a své svědomí, že budou svědomitě a nestranně konati své povinnosti a že budou šetřiti ústavních a jiných zákonů. Žádný člen vlády nesmí býti členem představenstva n. dozorcí rady, ani zástupcem akciových společností a společností s ručením omezeným, pokud tyto společnosti se zabývají činností výdělkovou. M. není u nás stát. zaměstnanec. Plat. m. jest upraven podle zák. č. 94/1918. č. 317/1920 a vládn. nař. č. 30/1921,

podle nichž má m. roční plat Kč 60 000, předseda vlády Kč 70 000, každý m. má dále činnovní přídavek Kč 40 000 ročně; min. předseda a m. zahraničních věcí mají ještě Kč 50 000 ročně jako reprezentační přídavek. Nárok na pensí m. nemá, rovněž ne vdova po něm. Dostává však svůj plat i s činnovním přídavkem ještě tři měsíce po vystoupení z vlády. Odchod z min. křesla nastane, když podá m. sám demisi, neb ji podá dobrovolně n. nuceně celá vláda. Děje se tak téměř vždy pro neshody polit., nejčastěji pro rozpor mezi vládou a parlamentem.

M. jest totiž politicky i právně zodpovědným. Právní zodpovědnost spočívá v tom, že poškodil-li m. ve výkonu své min. činnosti zájmy státu nebo porušil-li zákon, odpovídá trestně tj. osobně za tento čin. Vznéstí obžalobu proti m. může poslanecká sněmovna, soudcem je senát. Zodpovědnost politická spočívá v tom, že vláda jako celek odpovídá za svou činnost posl. sněmovně, která jí může vysloviti nedůvěru (§ 75 úst. list.). Návrh na vyslovení nedůvěry musí býti podepsán počtem nejméně jednoho sta posl. Sněmovna jest schopna usnášeti se o návrhu na vyslovení nedůvěry, je-li přítomen nejméně 151 poslanec. Hlasuje se podle jmen. Návrh jest přijat, hlasovala-li pro něj více nežli polovina přítomných poslanců, tedy v krajním případě 76 poslanců. Otázku důvěry může položit vláda ve sněmovně sama tím, že podá návrh na vyslovení důvěry. Je-li však tento vládní návrh zamítnut n. je-li přijat návrh na vyslovení nedůvěry vládě, jest vláda ve smyslu § 78 úst. list. povinna podati ihned demisi. President rep. jest povinen tuto demisi přijmouti a určit, kdo povede vládní resorty do té doby, dokud se neustaví nová vláda. Buď požádá odstoupující vládu, aby do té doby setrvala v úřadě, nebo jmenuje vládu, složenou z nečlenů parlamentu tzv. vládou úřednickou.

Protože naše ústava mluví jen o vládě, neurčujíc blíže, jde-li o vládu parlamentní tj. složenou z poslanců n. senátorů či o vládu úřednickou, není jmenov. úřed. vlády činem protiústavním. Avšak systém úřed. vlády nutno bráti jen jako východ z nouze. Trvalá neb dlouho panující vláda úřed. odporuje našemu systému parlamentnímu a demokratickému. Poněvadž president čl. rep. není zodpovědným z výkonu svého úřadu, musí každý jeho úkon spolupodepsati (kontrasignovati) příslušný m., který podpisem přejímá zaň zodpovědnost. Civilní zodpovědnost (např. způsobí-li m. nebo vláda škodu občanům, že nevydala vůbec n. vydala pozdě nějaký zákon), není u nás vůbec upravena.

M. bez portefeuille (portefej), m., který nemá žádný obor (žádné ministerstvo). Jinak má tytéž povinnosti i tatóž práva jako ostatní m., zvl. právo účastniti se schůzí min. rady a hlasování v ní. M. krajan, název užívány za Rak. pro Čecha neb příslušníka jiné státní menšiny, který byl sice jmenován k hájení zájmů své země, ale neměl žádný resort. M. president, ministerský předseda, předseda vlády, osoba, kterou pověřuje hlava státu vedením vlády. Jedná podle usnesení min. rady jménem vlády, ale jednotlivý m. mu nejsou nijak podřízeni. U nás a zpravidla i v cizině jest vždy vybírán z parlamentních zástupců největší vládní strany. Nemívá žádný resort, ale jest přípustné, aby byl současně též resortním m.

V Ě S T N Í K MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY

ROČNÍK VI. 15. LEDNA 1924. SEŠIT 1.

Přijímání návštěv stran
v ministerstvu školství a národní osvěty.

I. V ministerské radě, konané dne 20. prosince 1923, byla schválena nová úprava přijímacích dnů a hodin u členů vlády a v ministerstvech, počínajíc

foto archiv